

Co-funded by
the European Union

GELD IN DE RELATIE

www.fempower.finance

COLOFON & DISCLAIMER

Deze bron is ontwikkeld in het kader van het Erasmus+ project *"FEMpower in Finance: Upskilling women in sustainable financial literacy to raise their confidence and counter the threat of old age poverty."*

De informatie, toelichtingen, berekeningen, voorbeelden en overige materialen in deze bron zijn uitsluitend bedoeld voor **educatieve en informatieve doeleinden**. Ze zijn ontworpen om leeractiviteiten op het gebied van financiële geletterdheid te ondersteunen. Ze vormen **geen** financieel, beleggings-, juridisch, fiscaal, boekhoudkundig of ander professioneel advies.

Geen financieel of beleggingsadvies

Niets in de door het project verstrekte bronnen mag worden opgevat als een aanbeveling om enig financieel product te kopen, verkopen, aan te houden of anderszins te verhandelen, noch als advies over een individuele beleggingsstrategie. Gebruikers dienen onafhankelijk advies van gekwalificeerde professionals in te winnen voordat zij financiële beslissingen nemen.

Geen garantie voor juistheid of geschiktheid

Hoewel redelijke inspanningen zijn geleverd om ervoor te zorgen dat onze bronnen coherent en bruikbaar zijn, worden zij door de projectpartners en auteurs geleverd "as is" en geven zij **geen enkele verklaring of garantie** (expliciet of impliciet) met betrekking tot volledigheid, juistheid, tijdigheid, geschiktheid voor een bepaald doel of behaalde resultaten door het gebruik ervan. Financiële resultaten en prognoses kunnen aanzienlijk variëren afhankelijk van persoonlijke omstandigheden, aannames, marktontwikkelingen en gebruikersinvoer.

Verantwoordelijkheid van de gebruiker voor invoer en resultaten in templates

Gebruikers zijn zelf volledig verantwoordelijk voor

1. de juistheid van alle gegevens die zij invoeren,
2. de aannames die zij toepassen, en
3. eventuele acties die zij ondernemen op basis van de resultaten die de verstrekte bronnen opleveren. Alle

getoonde cijfers zijn slechts indicatief en kunnen worden beïnvloed door afronding, methodologische keuzes of instellingen van de spreadsheetsoftware.

Beperking van aansprakelijkheid

Voor zover maximaal toegestaan door de toepasselijke wetgeving zijn de projectpartners, auteurs en betrokken organisaties niet aansprakelijk voor directe of indirecte schade of verlies (inclusief financieel verlies, gederfde winst of gevolgschade) voortvloeiend uit het gebruik van, de onmogelijkheid tot gebruik van, of het vertrouwen op de bronnen van het project.

Bronnen en links van derden

Waar bronnen verwijzen naar externe bronnen, tools of links, worden deze aangeboden voor het gemak en ten behoeve van het leerproces. De projectpartners hebben geen controle over dergelijke content van derden en onderschrijven of aanvaarden geen verantwoordelijkheid daarvoor.

Erasmus+ context en verantwoordelijkheidsverklaring

Deze bron is geproduceerd voor educatieve doeleinden in het kader van het project FEMpower in Finance. De standpunten die in dit template worden geuit, zijn die van de auteurs en geven niet noodzakelijk het officiële standpunt van de Europese Unie of enig Nationaal Agentschap weer; noch de Europese Unie, noch de subsidieverlenende autoriteit kan verantwoordelijk worden gehouden voor het gebruik dat van de informatie hierin wordt gemaakt."

Inhoudsontwikkelaars

Het consortium van het FEMpower in Finance project (2026-2022) is een samenwerking van

- [Tvw GmbH](#) - Duitsland
- [UCLAN Cyprus Limited](#) - Cyprus
- [Momentum Educate and Innovate](#) - Ierland
- [The Hub Nicosia](#) - Cyprus
- [Stichting Go Woman Alliance Europe](#) - Nederland

Publicatiedatum: mei 2026

01 Inleiding

4

pagina

02

8

**Vrouwen in
Vroege Carrière**

pagina

03

20

**Vrouwen in
Midden-Carrière**

pagina

04

30

**Vrouwen in
Late Carrière**

05 Conclusie

40

Mede gefinancierd door de Europese Unie. De geuite standpunten en meningen zijn echter uitsluitend die van de auteur(s) en geven niet noodzakelijk de standpunten van de Europese Unie of het Europees Uitvoerend Agentschap onderwijs en cultuur (EACEA) weer. Noch de Europese Unie, noch EACEA kunnen daarvoor verantwoordelijk worden gehouden.

Co-funded by
the European Union

01

INLEIDING

www.fempower.finance

Inleiding

Geld binnen een partnerschap is niet slechts een functioneel hulpmiddel voor het dagelijks leven, maar vormt ook een belangrijk terrein waarop financiële macht, besluitvorming en de verdeling van middelen plaatsvinden, met aanzienlijke gevolgen voor beide partners. Beslissingen over sparen, beleggen, schulden, grote aankopen en pensioenplanning hebben bijvoorbeeld een diepgaande invloed op het welzijn, de levenskwaliteit en de toekomstige zekerheid van elke partner.

Bovendien heeft geld een diepe symbolische betekenis. Binnen partnerschappen kan het staan voor vertrouwen, zorgzaamheid en afhankelijkheid, of juist voor controle en spanning. Veel vrouwen geven aan zich ongemakkelijk te voelen bij het beginnen van financiële gesprekken, uit angst voor conflict, angst om veeleisend over te komen, of door de innerlijke overtuiging dat financiële zaken niet “hun domein” zijn. Het is daarom essentieel om vrouwen aan te moedigen vertrouwen, woordenschat en assertiviteit te ontwikkelen bij het bespreken van financiën, als fundament voor hun empowerment. Tegelijkertijd draagt dit bij aan gezonde financiële communicatie, wat samenhangt met een hogere relatietevredenheid, minder stress en betere resultaten bij langetermijnplanning.

Deze module helpt je effectievere financiële communicatie met je partner op te bouwen.

We behandelen de volgende gerelateerde vaardigheden:

- Streven naar meer transparantie, gezamenlijke financiële planning en deelname aan economische besluitvorming op lange termijn.
- Meer controle krijgen over financiële beslissingen binnen het huishouden van een partnerschap.
- Weduwschap of alleen wonen navigeren met financiële duidelijkheid.
- Autonomie versterken na jaren van financiële onderlinge afhankelijkheid.

Waarom dit belangrijk is voor vrouwen

In heel Europa hebben talloze onderzoeken aangetoond dat vrouwen vaak een nadelige positie innemen binnen de financiële structuren van het huishouden, zelfs wanneer zij evenveel of meer bijdragen aan onbetaalde arbeid, zorgtaken en het administratief beheer van het huishouden. Deze dynamiek wijst op de structurele ongelijkheden die verankerd zijn in zowel economische systemen als genderpatronen, en die bepalen hoe vrouwen de financiën van hun partnerschap gedurende hun levensloop ervaren.

Onderzoek in de gedragseconomie en sociologie wijst uit dat financiële besluitvorming en financieel gezag vaak gegenderd zijn: mannen worden zowel sociaal als symbolisch vaak gepositioneerd als de standaard “financieel beheerder”, zelfs wanneer vrouwen over gelijke of grotere financiële kennis beschikken. Deze dynamiek wordt versterkt door innerlijke overtuigingen over competentie, maatschappelijke verwachtingen rond mannelijkheid en vrouwelijkheid, en de historische uitsluiting van vrouwen van formele economische participatie. Het resultaat is een aanhoudende asymmetrie in financiële onderhandelingen binnen het huishouden, met langetermijngevolgen voor de economische autonomie van vrouwen.

Wanneer financiële besluitvorming onevenwichtig is, zijn vrouwen kwetsbaarder voor economische marginalisering, vooral bij echtscheiding, weduwschap of ongelijke pensioenopbouw. Het risico is groter voor vrouwen die de arbeidsmarkt verlaten voor zorgtaken, die parttime werken, of die onderbrekingen in hun loopbaan ervaren — patronen die nog steeds vaker voorkomen bij vrouwen dan bij mannen.

Inleiding

Deze factoren leiden gezamenlijk tot een uitgesproken genderpensioenkloof: vrouwen in de EU ontvangen gemiddeld een aanzienlijk lager pensioen dan mannen. De gevolgen worden op oudere leeftijd scherp gevoeld, vooral na weduwschap of echtscheiding, wanneer vrouwen financiële verantwoordelijkheden kunnen erven waarop zij niet eerder waren voorbereid.

Het Europese beleidslandschap legt steeds meer nadruk op gendergelijkheid in economische participatie, maar binnen de besluitvorming van huishoudens blijven ongelijkheden bestaan. Studies op EU-niveau tonen aan dat de financiële onzekerheid van vrouwen nauw samenhangt met de structuur van het huishouden. Het versterken van vrouwen binnen partnerschappen sluit dan ook aan bij de kernprincipes van de Europese Unie: billijkheid, autonomie en sociale inclusie.

Financiële-educatie-initiatieven voor vrouwen moeten daarom niet alleen individuele kennis aanpakken, maar ook de dynamiek binnen het huishouden. Door vrouwen uit te rusten met de vaardigheden en het vertrouwen om deel te nemen aan financiële besluitvorming, draagt het FEMpower-project bij aan het verminderen van economische ongelijkheden en het versterken van de veerkracht van vrouwen in alle levensfasen.

Notities

Bronnen voor de inleiding van Module 5:

De theoretische en conceptuele basis van deze module is gebaseerd op gevestigd onderzoek in de feministische economie, de huishoudonderhandelingstheorie en gegenderd financieel gedrag. Hieronder vind je de belangrijkste bronnen die de inleiding hebben gevormd:

- **Becker, G.S. (1981)** *A Treatise on the Family*. Harvard University Press. hup.harvard.edu
- **Burgoyne, C.B. & Sonnenberg, S.J. (2009)** 'Financial practices in stable partnerships.' *Journal of Economic Psychology*, 30(5), 755–764. doi.org
- **EIGE (2024)** *Financial Independence and Gender Equality: Joining the dots between income, wealth and power*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- **Kenney, C.T. (2006)** 'The Power of the Purse: Allocative Systems and Inequality in Couple Households.' *Gender & Society*, 20(3), 354–381.
- **Lundberg, S. & Pollak, R.A. (1993)** 'Separate Spheres Bargaining and the Marriage Market.' *Journal of Political Economy*, 101(6), 988–1010.
- **OECD (2013)** *Women and Financial Education: Evidence, Policy Responses and Guidance*.

Inleiding

- **OECD/INFE (2013)** *Policy Guidance on Addressing Women's and Girls' Needs for Financial Awareness and Education*. Paris: OECD.
- **OECD (2017)** *Intra-household Financial Decision-Making and the Gender Gap*.
- **Pahl, J. (2008)** 'Family finances, individualisation, spending patterns and access to credit.' *The Journal of Socio-Economics*, 37(2), 577–591.
- **Steuber, K.R. & Paik, A. (2013)** 'Of Money and Love: Joint Banking, Relationship Quality, and Cohabitation.' *Journal of Family Issues*, 35(9).
- **Vogler, C. (2005)** 'Cohabiting Couples: Rethinking Money in the Household.' *The Sociological Review*, 53(1), 1–29.
- **Vogler, C., Brockmann, M. & Wiggins, R.D. (2006)** 'Intimate Relationships and Changing Patterns of Money Management.' *The British Journal of Sociology*, 57(3), 455–482.

02

VROUWEN IN VROEGE CARRIÈRE

www.fempower.finance

Vrouwen in Vroege Carrière

Introductie

Het begin van de carrière is een vormende periode waarin financiële gewoontes, relatiepatronen en verwachtingen rond gedeelde verantwoordelijkheden vorm beginnen te krijgen. Voor veel vrouwen omvat deze levensfase het aangaan van samenwonende relaties, het navigeren van de eerste gezamenlijke uitgaven, of het onderhandelen over vroege financiële grenzen.

Omdat langetermijnongelijkheden vaak voortkomen uit vroege patronen, is het cruciaal om jonge vrouwen in staat te stellen de financiën van hun partnerschap te begrijpen en te bespreken. Het voeren van transparante gesprekken, gelijkwaardige deelname aan beslissingen en bewustzijn van de financiële situatie van beide partners legt de basis voor gezondere en eerlijkere financiële dynamiek later in het leven.

Leerdoelen:

- Herken het belang van open financiële communicatie in relaties.
- Begrijp hoe je samen met een partner gedeelde financiële doelen kunt stellen.
- Leer hoe je persoonlijke en gedeelde uitgaven eerlijk beheert.
- Herken vroege waarschuwingssignalen van financiële controle of afhankelijkheid.

Vrouwen in Vroege Carrière

Communicatie over financiële afspraken

Financiële afspraken in de vroege volwassenheid zijn flexibel en divers. Stellen experimenteren soms met verschillende systemen, zoals volledig gezamenlijke rekeningen, volledig gescheiden rekeningen, of hybride modellen.

Bovendien krijgen vrouwen vroeg in hun carrière vaak te maken met druk zoals onzekere arbeidsomstandigheden, studieschulden en stijgende woonlasten; deze factoren bepalen mede hun onderhandelingspositie en verwachtingen binnen relaties.

Effectieve communicatie tussen partners in de vroege volwassenheid kan daarom voorkomen dat misverstanden, wrok of ongelijkheden ontstaan naarmate relaties zich verdiepen.

Tips

Effectieve financiële communicatie en samenwerking in deze fase vereist:

- Transparantie opbouwen over inkomen, uitgaven en schulden, zodat beide partners een gedeeld beeld hebben van hun financiële situatie en weloverwogen beslissingen kunnen nemen op basis van realistische informatie.
- Afspraken maken over principes voor gedeelde uitgaven, waaronder welke kosten gezamenlijk zijn en hoe bijdragen worden bepaald, om eerlijkheid te bevorderen en aanhoudende misverstanden te voorkomen.
- Toekomstplannen bespreken, zoals het kopen van een woning of loopbaanstappen, zodat partners hun verwachtingen rond belangrijke levensbeslissingen op elkaar afstemmen en samen plannen voor de financiële gevolgen.
- Erkennen hoe genderpatronen financiële verwachtingen kunnen beïnvloeden, waaronder aannames over financiële verantwoordelijkheid of risicobereidheid, en nadenken over hoe deze patronen binnen het partnerschap kunnen worden doorbroken.

Vrouwen in Vroege Carrière

Gedeelde financiële doelen

Het stellen van gedeelde financiële doelen is een cruciale ontwikkelingsstap in de vroege volwassenheid, omdat dit de periode is waarin veel stellen beginnen met plannen voor grote mijlpalen.

Dit vraagt om openheid, bereidheid tot compromissen, en duidelijkheid over zowel kortetermijnbehoeften als langetermijnambities.

Het vroeg vaststellen van gedeelde financiële doelen helpt stellen hun waarden op elkaar af te stemmen, conflict te verminderen en een routekaart te creëren voor gezamenlijk financieel welzijn. Duidelijke en doelbewuste doelstelling versterkt de samenhang van het partnerschap en helpt toekomstige misverstanden te voorkomen naarmate levens en carrières zich ontwikkelen.

Tips

Effectief gezamenlijk doelen stellen omvat:

- Persoonlijke en gedeelde prioriteiten bespreken, zoals reizen, opleiding, spaardoelen of het kopen van een woning.
- Onderscheid maken tussen korte-, middellange- en langetermijndoelen, zodat elke tijdshorizon duidelijk en beheersbaar is.
- De financiële realiteit evalueren, waaronder inkomensstabiliteit, schulden en spaarcapaciteit.
- Afspraken maken over bijdragen en verantwoordelijkheden, zodat geen van beide partners onevenredig wordt belast.
- Doelen regelmatig herzien en bijstellen, vooral wanneer omstandigheden of ambities veranderen.

Persoonlijke en gedeelde uitgaven eerlijk beheren

Het beheren van gedeelde uitgaven in vroege partnerschappen roept belangrijke vragen op over eerlijkheid, billijkheid en houdbaarheid.

Hoewel veel stellen standaard kiezen voor een 50/50-verdeling, zijn gelijke bijdragen niet altijd billijk, vooral wanneer partners verschillende inkomens, verwachtingen en beperkingen hebben. Dit maakt het stellen van doelen tot een proces van onderhandeling en wederzijds begrip.

Eerlijkheid in financiële afspraken vereist dat deze structurele verschillen worden erkend en dat een model wordt ontwikkeld dat verantwoordelijkheden verdeelt op basis van draagkracht in plaats van strikte gelijkheid.

Zonder deze erkenning kan de partner met het laagste inkomen — vaker dan niet de vrouw — onevenredige financiële druk ervaren, wat de autonomie en het langetermijnwelzijn kan aantasten.

Tips

Verschillende modellen voor het delen van uitgaven:

- Proportionele bijdragesystemen, waarbij elke partner bijdraagt op basis van zijn of haar percentage van het inkomen, zijn vaak billijker voor stellen met ongelijke inkomens.
- Hybride systemen, waarbij gezamenlijke middelen voor gedeelde kosten worden gecombineerd met aparte rekeningen voor persoonlijke uitgaven, bieden ruimte voor zowel samenhang in het partnerschap als individuele autonomie.
- Ongeacht het gekozen systeem zijn duidelijkheid en documentatie essentieel: stellen moeten vastleggen welke uitgaven gedeeld worden, hoe bijdragen worden gedaan, en hoe tijdelijke of structurele onevenwichtigheden worden aangepakt.
- Dergelijke afspraken vergroten niet alleen de eerlijkheid, maar verminderen ook wrok, misverstanden en emotionele spanning naarmate het partnerschap zich ontwikkelt.

Vrouwen in Vroege Carrière

Vroege waarschuwingssignalen van financiële controle

Hoewel veel financiële meningsverschillen in vroege partnerschappen voortkomen uit miscommunicatie, ontstaan er ernstigere zorgen wanneer financieel gedrag wijst op controle, dwang of afhankelijkheid.

Financiële controle kan zich in eerste instantie subtiel uiten, bijvoorbeeld door een partner te ontmoedigen zelfstandig aankopen te doen, erop aan te dringen alle rekeningen alleen te beheren, of te eisen dat persoonlijke uitgaven worden verantwoord.

Dit gedrag kan escaleren naar meer expliciete vormen van economisch misbruik, waaronder het beperken van toegang tot geld, het controleren van transacties, het achterhouden van financiële informatie, of het onder druk zetten van een partner om schulden aan te gaan.

Onderzoek toont aan dat economische controle vaak samengaat met andere vormen van relationele onevenwichtigheid en de autonomie en zekerheid op lange termijn ernstig kan ondermijnen.

Tips

Het herkennen van vroege waarschuwingssignalen is een essentieel onderdeel van financiële geletterdheid in partnerschappen:

- Vrouwen moeten alert zijn op patronen zoals geheimhouding rond budgettering, onevenredige controle van hun uitgaven, uitsluiting van financiële beslissingen, of de normalisering van ongelijke toegang tot financiële middelen.
- Partners moeten zich vrij voelen om transparantie, gedeelde besluitvorming en wederzijds respect te verwachten.
- In de vroege volwassenheid kan het stellen van duidelijke grenzen en verwachtingen voorkomen dat schadelijke patronen wortel schieten.
- Bij zorgen kan advies van vertrouwde personen, financieel adviseurs of gespecialiseerde hulpdiensten cruciale begeleiding en bescherming bieden.

Vrouwen in Vroege Carrière

Activiteiten

Financiële compatibiliteitstest & Quiz relatiegeldstijlen

Samenwonen is een grote stap, waarbij financiële zaken een van de belangrijkste bronnen van spanning in relaties zijn. Van gesprekken over betaalbaarheid tot meningsverschillen over huishoudelijke taken en sociale levens: open communicatie kan de sleutel zijn tot een soepele overgang.

De financiële compatibiliteitstest bestaat uit 10 vragen die zijn ontworpen om verhelderende gesprekken op gang te brengen en de basis te leggen voor financiële transparantie, zodat stellen beter voorbereid zijn op het samenwonen.

Hier zijn de 10 vragen die je zou moeten beantwoorden voordat je gaat samenwonen:

1. Wat zijn jullie langetermijn financiële doelen?
2. Hoe pakken jullie budgetteren en uitgaven momenteel aan?
3. Hebben jullie openstaande schulden of financiële verplichtingen?
4. Wat zijn jullie standpunten over gezamenlijke rekeningen?
5. Hoe zien jullie de verdeling van huishoudelijke uitgaven voor je?
6. Wat is jullie houding ten opzichte van sparen?
7. Hebben jullie in het verleden financiële uitdagingen gehad?
8. Hoe zouden jullie onverwachte uitgaven of noodgevallen aanpakken?
9. Wat vinden jullie van het behouden van financiële onafhankelijkheid bij?
10. Zijn er financiële breekpunten of zaken waarover niet te onderhandelen?

Quiz

Liefde- en Geldquiz

Volg onderstaande link om de Liefde & Geld Quiz in te vullen:

getsmarteraboutmoney.ca/tools/love-and-money-quiz

Oefen het opstellen van een gezamenlijk huishoudbudget

Het beheren van huishoudelijke uitgaven is een essentiële, maar soms lastige taak. Of jullie huishouden nu twee inkomens heeft of één, het is belangrijk om te weten hoe je je geld uitgeeft en waar financiële verbeteringen mogelijk zijn. Budgetteren lijkt misschien ontmoedigend omdat het inhoudt dat je op sommige leukere uitgaven bezuinigt en een werkblad of spreadsheet moet opstellen. Maar het hoeft niet zo lastig te zijn als het klinkt.

Je moet eerst je huishoudbudget organiseren en bepalen hoeveel inkomen jij en je partner verdienen. Vervolgens bereken je je maandelijkse uitgaven en verdeel je deze over vier verschillende categorieën:

1. Sparen, waaronder pensioen en noodfondsen;
2. Rekeningen en leningen, zoals studieschulden, hypotheken of creditcardschulden;
3. Noodzakelijke uitgaven, zoals voeding, kleding, huur en vaste lasten; en
4. Plezier en ontspanning, wat alles omvat wat verder overblijft, zoals een vakantie of avondje uit.

Hoe je uitgaven verdeelt

De volgende stap is waar de financiën van een gezin verschillen van die van een alleenstaande. Je zult moeten bepalen hoe betalingen worden verdeeld. Er zijn verschillende manieren waarop een stel kan beslissen hoe financiële verantwoordelijkheden te verdelen.

1. Eén manier is een gezamenlijke betaalrekening, waarop beide personen hetzelfde bedrag van hun respectievelijke salaris storten. Dit bedrag wordt bepaald door alle gedeelde uitgaven uit bovenstaande categorieën op te tellen en door twee te delen. Het resterende geld gaat naar individuele rekeningen, waar elke partner zelf kiest hoe te besteden, sparen of beleggen.
2. Een andere manier is eveneens een gezamenlijke betaalrekening, maar waarbij elke persoon hetzelfde percentage van zijn of haar salaris op de rekening stort. Zo draagt de partner die meer verdient ook meer bij aan de rekening. Het resterende geld gaat naar individuele rekeningen, waar elke partner zelf kiest hoe te besteden, sparen of beleggen.
3. Een derde manier is om alle rekeningen en uitgaven te delen. In dit model brengen beide partners hun geld samen op dezelfde rekening. Alle uitgaven worden van deze rekening betaald en het stel beslist samen hoe de rest van het geld wordt gebruikt.

Plan om samen te sparen

Zodra jullie hebben bepaald hoe uitgaven worden verdeeld, willen jij en je partner bepalen wat jullie financiële doelen zijn. Zijn jullie van plan een gezin te stichten? Willen jullie een woning kopen? Hopen jullie op een gezinsvakantie?

Vrouwen in Vroege Carrière

Bepaal waarvoor je spaart, kies een deadline en analyseer vervolgens je huidige huishoudelijke uitgaven om gebieden te identificeren waarop je kunt bezuinigen. Wanneer een stel de tijd neemt om te bespreken waarvoor ze willen sparen, kan dat extra motivatie geven om zich aan hun budget te houden.

Plan voor uitgaven

Nadat je hebt bepaald wat je uitgaven zijn, hoe ze betaald worden en wat je financiële doelen zijn, stel je een uitgavenplan op:

- Een gezamenlijke betaalrekening met een pinpas of een gedeelde creditcard biedt jullie de mogelijkheid om noodzakelijke aankopen gemakkelijk te doen.
- Apps voor het bijhouden van geld kunnen helpen om jou en je partner op koers te houden.
- Een spreadsheet waar jullie beiden toegang toe hebben, of zelfs pen en papier op een veilige plek, kan ook effectief zijn.
- Sommige financiële instellingen bieden hun klanten persoonlijke financiële beheertools om te helpen bij het budgetteren en het bijhouden van uitgaven.

Je binnen budget houden kan in de praktijk lastiger zijn dan op papier plannen. Als jij of je partner af en toe buiten het budget gaan, laat je niet ontmoedigen; geldbeheer is een vaardigheid die geoefend moet worden voordat je hem onder de knie hebt. Het belangrijkste bij het beheren van dubbele inkomstenstromen is eerlijkheid, communicatie en de bereidheid om bij te sturen wanneer nodig.

Scenarioanalyse: Wat zou je doen als je partner alle financiële beslissingen nam?

Gelijkwaardig betrokken zijn bij de huishoudfinanciën is niet alleen een principekwestie. Het is op zichzelf ook een kwestie van financiële zekerheid. Door echtscheiding of weduwschap zal 8 op de 10 vrouwen uiteindelijk alleen verantwoordelijk zijn voor haar financiële zekerheid tijdens haar leven. Door de verantwoordelijkheid voor langetermijn financiële beslissingen over te laten aan een echtgenoot of partner, lopen vrouwen het risico onvoorbereid te zijn om effectief om te gaan met gebeurtenissen die een grote invloed hebben op hun levenskwaliteit.

Onder de belangrijkste redenen waarom vrouwen de controle over financiële plannen aan een partner overdragen, zijn gebrek aan kennis, gebrek aan tijd, geen zin om de status quo te verstoren, en gebrek aan praktische ervaring. Hoewel het overdragen van controle op korte termijn de rust in een relatie kan bewaren, zijn er gevaarlijke langetermijngevolgen.

Het idee om dit 50-50 te doen is niet per se het uiteindelijke doel, want je hoeft niet alle beslissingen te nemen of bij elk detail aanwezig te zijn om het te beoordelen. Maar je moet wel op de hoogte zijn van alle financiële beslissingen en ervoor zorgen dat je invloed kunt uitoefenen. Om dat te doen:

- **Breng financiën naar de echte wereld:** Geld beheren gaat niet alleen over cijfers. Om het boeiender te maken, haal je financiële concepten uit het abstracte — bijvoorbeeld door te investeren in de onderwijskosten van een kind of te sparen voor de zorg voor een oudere.
- **Plan een formeel overleg om langetermijnplanning te bespreken met je partner of met jezelf:** Reserveer tijd om specifieke zaken te bespreken, zodat jullie allebei goed op de hoogte zijn van hoe het ervoor staat. Enkele vragen om mee te beginnen: Voel je je financieel zelfverzekerd en voorbereid voor het komende jaar? En voor de komende twee tot vijf jaar? Dragen jullie bij aan pensioenrekeningen? Waarin zijn jullie belegd?
- **Ga je noodplannen na:** Zorg dat al je financiële zaken op orde zijn. Denk aan de nodige documenten voor nalatenschapsplanning, verzekeringsdekking, noodspaargeld en een plan voor onverwachte uitgaven. Identificeer eventuele hiaten en werk samen om ze op te vullen.
- **Delegeer, maar geef de touwtjes niet volledig uit handen:** Het is prima om een deel van het werk te delegeren aan je partner of samen te werken met een financieel professional. Maar je moet op de hoogte zijn van elke beslissing die invloed heeft op je gezin. Dat kan door aanwezig te zijn bij afspraken met de financieel professional. Of, als dat niet lukt, spreek dan tijd af waarin je partner je meeneemt door de belangrijkste financiële beslissingen.

Formatieve toets:

- **Reflectie: Hoe zou jij financiële planning aanpakken in een nieuwe relatie?**

Deze oefening helpt je een duidelijk plan op te stellen met eerlijke verwachtingen in een nieuwe relatie, door een volledige lijst van overwegingen door te nemen, waaronder inkomen, bestaande schulden en financiële doelen.

Dingen om te overwegen

1. Kies voor een gezamenlijke of gescheiden rekening

- Beslissen of je een gezamenlijke rekening, gescheiden rekeningen, of een combinatie van beide wilt, is een goed startpunt voor financiële planning als stel.
- Aparte betaalrekeningen kunnen je helpen je financiële onafhankelijkheid te behouden en je persoonlijke uitgaven gescheiden te houden.
- Een gezamenlijke rekening kan het makkelijker maken om gedeelde uitgaven te beheren, zoals rekeningen, boodschappen, uit eten gaan en andere zaken die jullie samen betalen. Vaak is het handig om een gezamenlijke rekening te openen voor gedeelde uitgaven en je persoonlijke rekening apart te houden voor individuele uitgaven.
- Terwijl je je budget doorneemt en bepaalt hoe je uitgaven wilt delen, overweeg beide opties en beslis wat het beste past bij jullie situatie.

2. Vind een manier om uitgaven te delen

- Hoe je besluit uitgaven te delen, hangt af van jullie levensstijl, inkomen en persoonlijke voorkeuren. Sommige stellen kiezen ervoor uitgaven gelijk te verdelen, terwijl anderen verschillende bedragen betalen op basis van hun individuele inkomen.
- Er kunnen ook huishoudelijke uitgaven zijn waar jij of je partner als enige verantwoordelijk voor is, terwijl andere gedeeld kunnen worden.
- Hoe je ook kiest om gedeelde uitgaven te betalen, definieer duidelijk de financiële verantwoordelijkheid van elke partner. Dit helpt verwarring of misverstanden te voorkomen en zorgt ervoor dat je op een manier betaalt die eerlijk aanvoelt en bij je huishoudbudget past.
- Als jullie samen verantwoordelijk zijn voor bepaalde zaken en niet zeker weten hoe betalingen te verdelen, overweeg dan onafhankelijk juridisch advies in te winnen.

3. Stel samen financiële doelen

- Wat je doelen ook zijn, werk samen aan een plan om ze te bereiken.
- Dit kan het openen van een gezamenlijke spaarrekening inhouden en afspreken om elke maand een bepaald bedrag in te leggen.
- Als één persoon al een woning bezit of een hypotheek heeft en iemand anders erbij intrekt, is het een goed idee om te kijken naar het beschermen van rechten op het eigendom en advies in te winnen over hoe dat te doen.

Vrouwen in Vroege Carrière

- Zorg dat jullie beiden duidelijk zijn over je rol in dit plan en hieraan toegewijd zijn.
- Aparte betaalrekeningen kunnen je helpen je financiële onafhankelijkheid te behouden en je persoonlijke uitgaven gescheiden te houden.
- Een gezamenlijke rekening kan het makkelijker maken om gedeelde uitgaven te beheren, zoals rekeningen, boodschappen, uit eten gaan en andere zaken die jullie samen betalen. Vaak is het handig om een gezamenlijke rekening te openen voor gedeelde uitgaven en je persoonlijke rekening apart te houden voor individuele uitgaven.
- Terwijl je je budget doorneemt en bepaalt hoe je uitgaven wilt delen, overweeg beide opties en beslis wat het beste past bij jullie situatie.

4. Stel een budget op voor huishoudelijke uitgaven

- Neem de tijd om te begrijpen: het inkomen van jou en je partner, inclusief maandelijks salaris, uitkeringen en ander geld dat jullie regelmatig ontvangen. Vaste lasten van het huishouden, zoals huur of hypotheekbetalingen, rekeningen, boodschappen en andere reguliere gedeelde maandelijkse uitgaven. Uitgaven voor jullie als individuen, zoals recreatieve uitgaven, sportschoolabonnementen, autobetalingen, of alles wat je op je persoonlijke rekening uitgeeft.
- Zodra je je inkomen en uitgaven in kaart hebt gebracht, kunnen jullie samen een plan opstellen voor het beheren van jullie huishoudfinanciën. Dit omvat het bepalen wie verantwoordelijk is voor het betalen van rekeningen en het instellen van een automatische incasso zodat ze op tijd betaald worden.
- Mogelijk moeten jullie ook praten over maandelijkse uitgavenlimieten, om ervoor te zorgen dat jullie je beiden aan het budget houden dat jullie opstellen. Dit is ook een goed moment om naar jullie uitgaven te kijken en gebieden te vinden waar je kunt bezuinigen en geld besparen.

5. Zorg voor een financieel vangnet

- Een spaarrekening voor een noodfonds kan nuttig zijn als er iets onverwachts gebeurt, zoals een kapot apparaat of een verandering in je maandelijkse inkomen.
- Het is de moeite waard om na te denken over hoe je een noodfonds kunt opbouwen voor zowel jullie gedeelde als individuele uitgaven, zodat je gedekt bent voor het geval er iets gebeurt dat invloed heeft op je uitgaven.
- Zorg er als onderdeel van jullie huishoudplanning voor dat je een financieel vangnet opneemt in je budget. Dit kan een gezamenlijke rekening zijn waar jullie beiden elke maand geld op inleggen, of geld dat je apart zet op je individuele rekeningen voor het geval je het in de toekomst nodig hebt.

6. Pak bestaande schulden aan

- Vergeet niet om eventuele bestaande schulden aan te pakken. Dit kan geld zijn dat jij verschuldigd bent, dat je partner verschuldigd is, of dat jullie samen verschuldigd zijn.
- Bepaal wie van jullie verantwoordelijk is voor de schuld, of dat het een gedeeld saldo is. Van daaruit kunnen jullie uitwerken hoe je een aflossingsplan in je huishoudbudget inbouwt.

- Dit kan betekenen dat jullie beiden regelmatig aflossen of je budget aanpassen om elkaars aflossingsplannen mogelijk te maken.
- Duidelijk, open en eerlijk zijn is de sleutel tot het vinden van de juiste balans.

7. Plan voor de lange termijn

- Plannen voor je toekomst zal er anders uitzien afhankelijk van waar je staat in je relatie en wat je langetermijndoelen zijn.
- Bespreek wat jullie hopen te bereiken, zowel samen als individueel, en hoe deze plannen aansluiten bij jullie huidige financiële situatie. Dit kan het openen van een spaarrekening zijn om toekomstplannen te ondersteunen. Dit kan iets zijn dat jullie samen willen doen, zoals een huis kopen, of iets dat je alleen wilt doen, zoals een auto kopen.
- Praat hoe dan ook over jullie doelen en controleer of jullie het er allebei mee eens zijn hoe deze plannen jullie huidige budget en spaarplan kunnen beïnvloeden.

8. Bereid je voor op veranderingen in de relatie

- Net als met alles in het leven, zullen relaties in de loop van de tijd veranderen. Dit kan veranderingen in jullie gezamenlijke huishoudinkomen, uitgaven, of het partnerschap in het algemeen omvatten.
- Hoewel niemand graag nadenkt over het einde van een relatie, om welke reden dan ook, is het ook belangrijk om een open en eerlijk gesprek te voeren over hoe jullie gezamenlijke bezittingen en verantwoordelijkheden zouden kunnen verdelen, mocht het ondenkbare gebeuren.
- Dit kan een lastig en ongemakkelijk gesprek zijn, maar het is belangrijk.

Vrouwen in Vroege Carrière

Formatieve toets:

- **Mini-quiz: Signalen van financieel misbruik**

Financieel misbruik, of economisch misbruik, is wanneer één partner controle en macht heeft over het vermogen van de andere partner om toegang te krijgen tot financiële middelen. Het komt voor in een zeer groot deel van misbruikrelaties en is vaak een van de eerste vormen van misbruik in een relatie — slachtoffers weten vaak niet dat ze het ervaren totdat het escaleert. Iedereen kan financieel misbruik ervaren, aangezien het gebaseerd is op machtsdynamiek en controle.

Voorbeelden van financieel misbruik

- Opzettelijk geld of financiële steun achterhouden
- Elke cent die je uitgeeft bijhouden
- Je aanmoedigen te stoppen met werk of studie omdat zij je financieel zullen ondersteunen
- Je succes saboteren door je te laat te laten komen voor werk en/of je te verhinderen op je werk te komen
- Je toegang tot je credit- en betaalpassen controleren
- Dreigen je financiële steun stop te zetten
- Eenzijdige financiële beslissingen nemen zonder jou te raadplegen of erbij te betrekken
- Eisen dat je hun collegegeld, rekeningen, huur, enz. betaalt door middel van dwang, schuldgevoel en bedreigingen
- Eisen dat je meetekent voor een lening voor hen
- Bij je partner intrekken, maar hun naam is de enige op het huurcontract, en zij hebben over je toegang tot huisvesting en andere basisbehoeften

Quiz

De Interactieve Quiz: *Ervaar jij Financieel Misbruik?* is bedoeld voor mensen die denken dat ze mogelijk financieel misbruik ervaren, of die iemand in hun leven willen helpen patronen van financieel misbruik te herkennen. Volg onderstaande link om de quiz in te vullen:

ginabee.co.uk/quillforms/financial-abuse-quiz

- Checklists voor geld in de relatie

Love is in the Air: A Financial Checklist for Couples

Ga je trouwen? Gefeliciteerd! Nu je aan dit spannende nieuwe hoofdstuk begint, kan open praten over je financiën helpen om een goede start te maken. Door nu eerlijke gesprekken te voeren, zet je de toon voor een huwelijk gebouwd op vertrouwen. Hier is een handige checklist om die gesprekken te begeleiden, zowel vóór als na het jawoord (boh.com).

Sweethearts & Spending: A Financial Checklist for Couples

Of je nu net getrouwd bent, carrière en gezinsleven combineert, of met pensioen plant, deze richtlijnen zijn ontworpen om je te helpen samen een sterkere financiële basis te bouwen (welchgroup.com).

Getting ready to get married checklist

Door het leven gaan met een liefdevolle partner is misschien wel het grootste voordeel van een geslaagd huwelijk of geregistreerd partnerschap. Dat gezegd hebbende, kan een huwelijk je financiën op veel manieren beïnvloeden. Het kan invloed hebben op je vermogen om te sparen voor financiële doelen, te plannen voor pensioen, je nalatenschap te plannen en te profiteren van fiscale en verzekeringsgerelateerde voordelen. Volg de link om de gedetailleerde checklist te lezen (merrilledge.com).

- Organisaties voor hulp bij huiselijk geweld

Help For Victims — informatie voor grensoverschrijdende slachtoffers

victim-support.eu

Red Cross EU: steun voor overlevenden van huiselijk geweld

redcross.eu

Women Against Violence Europe

wave-network.org

Vrouwenopvang Coördinatie (Duitsland)

frauenhauskoordinierung.de

Hulporganisaties (Ierland)

teachtearmainn.ie

Vereniging ter voorkoming en bestrijding van huiselijk geweld (Cyprus)

victim-support.eu

Blijf Groep — hulp bij huiselijk geweld (Nederland)

blijfgroep.nl

- Artikelen of podcasts over financiële gelijkheid

Reaching Financial Equality for Women - A 10-point action plan

Dit actieplan in 10 punten heeft als doel een einde te maken aan de aanhoudende economische uitsluiting van vrouwen, structurele barrières voor de actieve deelname van vrouwen aan de formele economie weg te nemen en gelijkheid te bereiken in de toegang tot verantwoorde en duurzame financiële diensten (wfp.org).

Blog Equality Hub. In Her Words: Get comfy talking about money

Lia Loewenthal, oprichter van Get Comfy With Money, bespreekt het belang van echte, diepgaande en eerlijke gesprekken over geld met je partner (equalities.blog.gov.uk).

Financial independence and gender equality: Joining the dots between income, wealth, and power

Dit rapport, gepubliceerd door het *European Institute for Gender Equality*, presenteert bewijs over genderongelijkheden in financiële onafhankelijkheid in de EU, met bijzondere aandacht voor hoe financiële onafhankelijkheid is gedefinieerd en gemeten. Het presenteert ook bewijs over de impact van belasting- en uitkeringsstelsels in EU-lidstaten op genderongelijkheden in financiële onafhankelijkheid, en verkent de gevolgen van financiële afhankelijkheid, waaronder economisch geweld (eige.europa.eu).

Women In Conversation: Creating Financial Equality In A Relationship

In dit videogesprek worden geldverhalen van vrouwen gedeeld met financieel planner Sunél Veldtman, oprichter van *Foundation Family Wealth* (youtube.com).

03

VROUWEN IN

MIDDEN-CARRIÈRE

www.fempower.finance

Vrouwen in Midden-Carrière

Introductie

Het midden van de carrière is een periode die wordt gekenmerkt door grotere financiële complexiteit. Vrouwen in deze fase balanceren vaak meerdere verantwoordelijkheden: kinderopvang, mantelzorg, carrièreontwikkeling, het bezitten van een woning en langetermijnplanning zoals pensioenopbouw. De financiën van het partnerschap worden complexer naarmate gezamenlijke verplichtingen zich verdiepen: hypotheek, spaarplannen, gezinsuitgaven, en mogelijk ingrijpende levensovergangen zoals scheiding of carrièreveranderingen.

Deze levensfase brengt ook gegenderde ongelijkheden aan het licht die zich eerder al kunnen hebben ontwikkeld. Als bijvoorbeeld één partner (vaak de vrouw) is gestopt of minder is gaan werken voor zorgtaken, kan haar financiële zekerheid op lange termijn in het gedrang komen.

Het begrijpen van hoe de financiën van een partnerschap zich ontwikkelen en het heronderhandelen van verantwoordelijkheden wordt daarom essentieel om zowel gelijkheid als financiële veerkracht te behouden.

Leerdoelen:

- Herzie financiële rollen en gewoontes in langdurige partnerschappen.
- Plan voor gezinsgerelateerde kosten (bijv. kinderen, een eigen woning).
- Begrijp de financiële impact van echtscheiding of scheiding.
- Behoud autonomie terwijl financiële verantwoordelijkheden gedeeld worden.

In deze fase verschuift het begrip financiële "eerlijkheid" vaak van gelijke bijdragen naar billijke bijdragen op basis van inkomen, zorgverantwoordelijkheden en opportuniteitskosten. Vrouwen merken mogelijk dat hun onbetaalde arbeid het functioneren van het huishouden subsidieert, terwijl deze arbeid zelden financieel wordt erkend. Stellen moeten daarom erkennen dat niet-monetaire bijdragen economische waarde hebben en van invloed moeten zijn op financiële besluitvorming.

Belangrijke overwegingen voor vrouwen in de middencarrière zijn onder meer:

- Transparantie over inkomensveranderingen (bijv. carrièreonderbrekingen, overstap naar freelancewerk).
- Plannen voor grote uitgaven zoals de opleiding van kinderen of woningrenovaties.
- Individueel en gezamenlijk sparen in balans houden om autonomie te behouden.
- De pensioengevolgen evalueren wanneer een partner meer onbetaalde arbeid op zich neemt.
- Verplichtingen heronderhandelen tijdens financieel stressvolle periodes.

Effectieve financiële communicatie wordt steeds crucialer, vooral wanneer rollen verschuiven of wanneer langetermijndoelen gezamenlijke inzet en coördinatie vereisen.

Vrouwen in Midden-Carrière

Financieel billijk partnerschap

Financieel risico wordt ook zichtbaarder in de middelste levensfase. Echtscheiding, ontslag, ziekte of mantelzorgverantwoordelijkheden kunnen de financiële stabiliteit ingrijpend beïnvloeden.

Vrouwen die financiële besluitvorming hebben overgelaten aan een partner, kunnen extra kwetsbaar zijn wanneer zich onverwachte veranderingen voordoen.

Door de financiën van het partnerschap in deze fase holistisch te herzien, kunnen vrouwen hun langetermijnzekerheid versterken en ervoor zorgen dat hun bijdragen — zowel financieel als niet-financieel — worden gewaardeerd.

Tips

Een financieel billijk partnerschap tijdens de middencarrière vereist:

- Actieve deelname van beide partners aan belangrijke financiële beslissingen, zodat keuzes over leningen, beleggingen, pensioenen of grote uitgaven gezamenlijk worden besproken in plaats van aan één persoon te worden overgelaten.
- Gedeelde toegang tot financiële informatie, rekeningen en documentatie, zodat beide partners de financiële positie van het huishouden begrijpen en niet afhankelijk zijn van de ander voor essentiële kennis.
- Bewustzijn van wettelijke rechten binnen het huwelijksvermogensrecht, waaronder hoe bezittingen, schulden en pensioenen worden behandeld bij scheiding, echtscheiding of weduwschap.
- Gezamenlijke noodplanning voor onverwachte gebeurtenissen, zoals ziekte, baanverlies of zorgverantwoordelijkheden, om financiële stress tijdens crisisperiodes te verminderen.
- Voortdurende dialoog over veranderende verwachtingen en behoeften, met erkenning dat financiële prioriteiten en mogelijkheden in de loop van de tijd kunnen veranderen naarmate levensomstandigheden zich ontwikkelen.

Vrouwen in Midden-Carrière

Financiële rollen heronderhandelen

Naarmate partnerschappen volwassen worden, raken de financiële rollen die in de vroege volwassenheid zijn vastgelegd vaak verouderd of sluiten ze niet meer aan bij de huidige realiteit.

De middencarrière wordt doorgaans gekenmerkt door belangrijke overgangen, zoals carrièreontwikkeling, zorgverantwoordelijkheden, gezondheidsveranderingen of inkomensschommelingen, die de financiële draagkracht en beschikbaarheid van elke partner kunnen veranderen.

Het heronderhandelen van financiële rollen is daarom geen teken van instabiliteit, maar een noodzakelijke aanpassing aan veranderende levensomstandigheden.

Wanneer rollen vastliggen ondanks veranderende omstandigheden, kunnen ongelijkheden toenemen en zowel de relatie als het individuele welzijn onder druk zetten.

Proactief heronderhandelen helpt partnerschappen eerlijk, veerkrachtig en responsief te blijven ten opzichte van de complexiteit van het echte leven.

Tips

Het heronderhandelen van financiële rollen kan het volgende inhouden:

- Eerdere afspraken herzien over wie welke financiële verantwoordelijkheden beheert.
- Nieuwe beperkingen erkennen, zoals minder werkuren door zorgtaken of gezondheidsproblemen.
- Financiële taken herverdelen, waaronder budgetteren, rekeningenbeheer en langetermijnplanning.
- Ervoor zorgen dat beide partners financiële competentie ontwikkelen, in plaats van dat één partner afhankelijk blijft.
- De emotionele dimensie van rolveranderingen erkennen, waaronder weerstand, schuldgevoel of verlies van identiteit.

Vrouwen in Midden-Carrière

Billijkheid, zorgtaken en opportuniteitskosten

De middencarrière is vaak de fase waarin de economische impact van onbetaalde arbeid het zichtbaarst wordt binnen partnerschappen.

Vrouwen nemen nog steeds onevenredig vaak kinderopvang, mantelzorg en huishoudelijk beheer op zich — verantwoordelijkheden die essentieel zijn voor het functioneren van het gezin, maar vaak ten koste gaan van carrièreontwikkeling, inkomensgroei en professionele ontwikkeling.

Deze opportuniteitskosten worden zelden erkend in formele financiële afspraken, ook al bepalen ze wel de financiële uitkomsten op lange termijn.

Na verloop van tijd kan deze onbalans de pensioenopbouw, spaarcapaciteit en algehele economische onafhankelijkheid beïnvloeden, waardoor het extra belangrijk is om te begrijpen hoe onbetaalde arbeid bijdraagt aan financiële ongelijkheid binnen partnerschappen.

Door onbetaalde arbeid op deze manier expliciet te waarderen, kunnen stellen het risico op financiële onbalans verkleinen en voorkomen dat structurele ongelijkheden zich vastzetten naarmate het partnerschap en de levensomstandigheden zich ontwikkelen.

Tips

Financiële billijkheid vereist in deze fase:

- Zorgtaken erkennen als een economische bijdrage, niet slechts als emotionele of persoonlijke steun, en de rol ervan erkennen bij het draaiende houden van het huishouden en het mogelijk maken van betaald werk voor de andere partner.
- Financiële bijdragen aanpassen om verminderde verdien capaciteit als gevolg van zorgverantwoordelijkheden te weerspiegelen, in plaats van uit te gaan van gelijke financiële inbreng ongeacht ongelijke opportuniteitskosten.
- Onbetaalde arbeid compenseren via gezamenlijk sparen, pensioenbijdragen of vermogensopbouw, om de langetermijnzekerheid van de partner die de zorgtaken op zich neemt te beschermen.
- De langetermijngevolgen bespreken van carrièreonderbrekingen of parttime werk, met name met betrekking tot pensioenen, toekomstige inzetbaarheid en inkomen op latere leeftijd.
- Vermijd de aanname dat zorgtaken een “natuurlijke” of kosteloze rol voor vrouwen zijn, en behandel ze in plaats daarvan als een gedeelde verantwoordelijkheid met meetbare economische waarde.

Vrouwen in Midden-Carrière

Financieel risico en zekerheid

De middencarrière gaat vaak gepaard met een grotere financiële blootstelling, omdat de financiële verplichtingen van het huishouden in omvang en complexiteit toenemen.

Hypotheeken, opleidingskosten, ondernemingen en de financiële behoeften van afhankelijke gezinsleden vergroten niet alleen de kansen, maar ook de risico's.

Tegelijkertijd worden de gevolgen van financieel wanbeheer groter, omdat er minder tijd overblijft om financieel te herstellen vóór het pensioen.

Vrouwen die niet actief betrokken zijn bij financiële besluitvorming kunnen bijzonder kwetsbaar zijn wanneer zich onverwachte gebeurtenissen voordoen, zoals ontslag, ziekte of scheiding, omdat ze mogelijk zowel informatie als vertrouwen missen om effectief te reageren.

Bewustzijn van financieel risico stelt vrouwen in staat om met meer vertrouwen deel te nemen aan besluitvorming en actief hun financiële stabiliteit op lange termijn te beschermen.

Tips

Het versterken van financiële zekerheid in deze fase omvat:

- Deelnemen aan alle belangrijke financiële beslissingen, waaronder die over leningen, beleggingen, pensioenen en verzekeringen, in plaats van de verantwoordelijkheid aan één partner over te laten.
- Zorgen voor toegang tot alle financiële informatie en documentatie, zodat beide partners de financiële positie en verplichtingen van het huishouden begrijpen.
- Plannen voor onvoorziene omstandigheden, zoals inkomensverlies, gezondheids crises of zorgbehoeften, om stress en instabiliteit tijdens verstorende periodes te verminderen.
- Wettelijke rechten begrijpen met betrekking tot eigendom, pensioenen en huwelijksvermogen, met name bij scheiding, echtscheiding of weduwschap.
- Overmatige afhankelijkheid van de kennis of het inkomen van één partner vermijden, met de erkenning dat gedeeld begrip en gespreide middelen de veerkracht versterken.

Vrouwen in Midden-Carrière

Activiteiten

“Geldgesprek”-werkblad: voorbereiding op een gesprek over financiële planning.

Terwijl je je voorbereidt op aankomende veranderingen in je financiële situatie, is het belangrijk om open in gesprek te gaan met de mensen met wie je een nauwe band deelt over hoe jullie dingen zullen aanpakken. Gebruik onderstaand werkblad als aanzet voor het gesprek en beantwoord de vragen samen.

Vragen om te beantwoorden over ons bankieren:

1. Willen we gezamenlijk, gescheiden, of beide? **Denk hieraan:** Beide partijen hebben 100% recht op alle tegoeden op een gezamenlijke rekening. Communicatie is essentieel om een gezamenlijke rekening bij te houden.
2. Hoe houden we deze rekeningen bij?
3. Willen we een betaalrekening, spaarrekening, of beide?
4. Waarvoor gebruiken we betaalpassen?

Vragen om te beantwoorden over ons budget:

1. Wat zijn onze financiële doelen? **Denk hieraan:** Een gedeeld begrip van doelen vermindert misverstanden.
 - Doel #1.....Benodigd bedrag om te behalen...
 - Doel #2.....Benodigd bedrag om te behalen...
 - Doel #3.....Benodigd bedrag om te behalen...
2. Hoeveel zullen ons gezamenlijke totale inkomen en onze uitgaven per maand zijn?
 - Ons inkomen
 - Onze uitgaven
3. Wie is verantwoordelijk voor het betalen van elke rekening? **Denk hieraan:** Een gedeelde tool maakt bijhouden makkelijker.
4. Hoe houden we onze uitgaven bij? **Denk hieraan:** Een vast bedrag zakgeld kan helpen bij het budgetteren van dagelijkse uitgaven.
 - Tools die we zullen gebruiken: (Lijsten, spreadsheets, software, enz.?)
 - Wat gaan we bijhouden? (Lunches, entertainment, enz.?)
 - Hoe communiceren we wat we hebben uitgegeven?

Vragen om te beantwoorden over krediet & schulden:

1. Hoeveel schuld hebben we op dit moment samen? **Denk hieraan:** Welke schulden die het huwelijk zijn ingebracht en tijdens het huwelijk zijn aangegaan, worden schulden van beide partijen tijdens en na het huwelijk?
2. Wat zijn onze huidige kredietscores? **Denk hieraan:** Het is belangrijk om je kredietrapportages te controleren vóór een grote levensverandering.
3. Waarvoor gebruiken we creditcards?
4. Waarvoor gaan we lenen?
5. Hoeveel schuld voelen we ons comfortabel bij?

Vrouwen in Midden-Carrière

Vragen om te beantwoorden over verzekeringsdekking:

1. Vereist de aankomende verandering een andere dekking?
(Zorg, leven, eigendom, enz.)
2. Wiens werkgever biedt betere verzekeringsplannen? (Relevant voor landen waar de werkgever verzekeringsplannen aanbiedt)
 - Werkgever 1:
 - Werkgever 2:
3. Moeten we bepaalde dekking verhogen?
(Zorg, leven, eigendom, enz.)

Vragen om te beantwoorden over belastingen:

1. Willen we onze aangiftestatus wijzigen? **Denk hieraan:** Het is het beste om met een belastingadviseur te spreken om te weten wat het beste is.
2. Moeten we de inhouding op onze loonstroken wijzigen? **Denk hieraan:** Extra kinderen vereisen aanvullende fiscale overwegingen.

Vrouwen in Midden-Carrière

Rollenspel: financiële meningsverschillen respectvol navigeren

Geld wordt vaak genoemd als een belangrijke oorzaak van stress en conflict in relaties. Hoewel financiële meningsverschillen spanning kunnen veroorzaken, bieden ze ook waardevolle kansen voor stellen om hun band te versterken, communicatievaardigheden te verbeteren en samen een zekerdere toekomst op te bouwen.

Effectieve communicatie is de hoeksteen van elke gezonde relatie, en dit is vooral cruciaal bij het bespreken van financiën. Stellen moeten streven naar open, eerlijke en respectvolle gesprekken over hun financiële doelen, uitgavenpatronen, waarden rond geld en eventuele zorgen. Het vermijden van deze gesprekken kan leiden tot wrok, misverstanden en grotere conflicten op de lange termijn.

Hier zijn belangrijke communicatiestrategieën om met je partner te oefenen:

1. **Plan regelmatig financieel overleg:** Plan vaste momenten in — wekelijks, tweewekelijks of maandelijks — om financiën te bespreken. Deze proactieve aanpak kan voorkomen dat problemen escaleren en zorgt ervoor dat beide partners op dezelfde lijn zitten. Deze gesprekken verdienen dezelfde prioriteit als andere belangrijke afspraken.
2. **Luister actief:** Oefen actief luisteren door je echt te richten op het perspectief van je partner zonder te onderbreken. Dit toont respect, bevestigt hun gevoelens en helpt vertrouwen op te bouwen. Stel verduidelijkende vragen om er zeker van te zijn dat je hun standpunt begrijpt.
3. **Wees transparant:** Deel alle relevante financiële informatie open en eerlijk met je partner. Het verbergen van schulden, uitgaven of financiële zorgen kan het vertrouwen ondermijnen en tot grote problemen leiden. Transparantie legt de basis voor eerlijkheid en wederzijds vertrouwen.
4. **Gebruik ik-boodschappen:** Gebruik bij het uiten van zorgen of meningsverschillen ik-boodschappen om geen schuld toe te wijzen (bijv. "Ik voel me ongerust wanneer..." in plaats van "Jij doet altijd..."). Dit bevordert constructieve dialoog en vermindert weerstand.
5. **Focus op gedeelde doelen:** Kader financiële gesprekken rond gedeelde doelen en waarden. Dit kan helpen om verschillen in uitgavenpatronen of financiële prioriteiten te overbruggen.

Specifieke financiële meningsverschillen aanpakken

Verschillende uitgavenstijlen (bijv. spaarder versus uitgever) kunnen een veelvoorkomende bron van conflict zijn. Hier zijn manieren om deze verschillen te overbruggen:

- **Begrijp elkaars waarden:** Verken de onderliggende redenen achter elkaars uitgavenpatronen. Dit kan empathie en begrip bevorderen.
- **Zoek compromissen:** Zoek naar compromissen die de behoeften en waarden van beide partners respecteren. Zo kan het instellen van aparte budgetten voor "leuke dingen" elke partner de ruimte geven om binnen afgesproken grenzen uit te geven zonder conflict te veroorzaken.
- **Zoek professionele hulp:** Als financiële meningsverschillen aanhouden of aanzienlijke spanning veroorzaken, overweeg dan begeleiding te zoeken bij een financieel adviseur of therapeut die gespecialiseerd is in stellen en financiën.

Vrouwen in Midden-Carrière

Rekentool impact echtscheiding (gesimuleerd)

Twee van de grootste uitdagingen voor mensen die een echtscheiding of ontbinding van een geregistreerd partnerschap doormaken, zijn:

Hoe je een eerlijke scheidingsregeling berekent. Dit omvat het regelen van eigendommen, pensioenen, spaargeld en beleggingen, schulden, ondernemingen, inboedel en persoonlijke bezittingen, samen met inkomensclaims (alimentatie). Begrijpen waarom mogelijk een financiële gerechtelijke beschikking nodig is (naast de definitieve echtscheidings- of ontbindingsbeschikking die de relatie beëindigt), vooral in een situatie waarin al regelingsvoorwaarden zijn overeengekomen met de echtgenoot/geregistreerd partner.

Dit is niet eenvoudig. Er bestaan geen exacte antwoorden, omdat de wet veel ruimte laat om tot een eerlijke en redelijke financiële regeling te komen, en richtlijnen, principes en precedentes biedt. Overleg met een advocaat is heel belangrijk. Hieronder staat een reeks vragen die je kunnen helpen je financiële situatie te beoordelen en je te begeleiden bij de volgende stap in het berekenen van een financiële regeling.

Vragen:

1. Hoe lang zijn jullie getrouwd?
2. Hebben jullie kinderen onder de 18 jaar en/of nog in het onderwijs?
3. Hebben jullie een financiële regeling afgesproken met je echtgenoot/partner?
4. Hebben jullie huwelijkse voorwaarden of een samenlevingscontract?
5. Bezitten jullie beiden een woning of eigendommen?
6. Hebben jullie beiden spaargeld of beleggingen?
7. Heeft één van jullie een belang in een onderneming?
8. Heeft één van jullie een pensioen?
9. Hebben jullie beiden schulden of verplichtingen?
10. Hebben jullie beiden belangen in bezittingen in het buitenland?
11. Heb je een vergelijkbaar verdienvermogen als je echtgenoot/partner?
12. Ben je financieel afhankelijk van je echtgenoot of partner?

Rekentool scheidingsregeling:

Gezien de verschillende juridische kaders in de diverse landen kun je ofwel de onderstaande link volgen, die verwijst naar bovenstaande vragen; of de tweede link, die verwijst naar het VK; of de derde, die verwijst naar Duitsland, om je financiële regeling te berekenen: weightmans.com, moneyhelper.org.uk, lawyerdb.de

Vrouwen in Midden-Carrière

Formatieve toets:

- **Kort antwoord: Hoe zijn jouw financiële verantwoordelijkheden veranderd in je relatie?**

Financiële verantwoordelijkheden in een relatie verschuiven vaak van individueel beheer naar een gezamenlijke, gedeelde aanpak naarmate de toewijding groeit. Veelvoorkomende veranderingen zijn de overstap van gescheiden financiën naar gezamenlijke rekeningen, het hanteren van een structuur van “van jou, van mij en van ons”, of het verdelen van uitgaven op basis van proportioneel inkomen in plaats van een 50/50-verdeling. Toch zijn er soms negatieve verschuivingen, die resulteren in ongelijke verantwoordelijkheden tussen partners, wat op zijn beurt negatieve gevolgen kan hebben voor de relatie. Nadenken over hoe jouw financiële verantwoordelijkheden in je relatie zijn veranderd, kan je daarom helpen je vooruitgang als stel te herkennen en je toekomstige besluitvorming te informeren. Overweeg daarbij de volgende vragen te beantwoorden.

Vragen:

1. **Zijn we erin geslaagd meer transparantie te bereiken?** Samenwonen of trouwen vereist vaak volledige openheid over schulden, inkomen en uitgavenpatronen.
2. **Zijn we erin geslaagd gedeelde verantwoordelijkheid te hebben?** In plaats van alleen persoonlijke uitgaven te beheren, beginnen partners gezamenlijke rekeningen, huur/hypotheek en gedeelde spaardoelen te beheren.
3. **Hebben we een proportionele bijdrage?** Wanneer inkomens verschillen, stappen veel stellen af van het 50/50 verdelen van rekeningen en gaan ze proportioneel betalen op basis van inkomen (bijv. een verdeling van 70/30) om eerlijkheid te waarborgen.
4. **Hebben we afgesproken om te specialiseren?** Bij sommige stellen neemt één partner de rol van hoofdbeheerder voor rekeningen en beleggingen op zich, terwijl de ander niet-financiële taken op zich neemt.
5. **Is ons budgetteren voor langetermijndoelen effectief geweest?** Verantwoordelijkheden verschuiven van kortetermijnuitgaven naar langetermijnplanning (bijv. sparen voor een woning, pensioen, enz.).
6. **Hebben we duidelijke grenzen vastgesteld?** Veel stellen gaan van volledige financiële scheiding naar het creëren van gezamenlijke rekeningen voor gedeelde kosten, terwijl ze individuele rekeningen behouden voor persoonlijke vrijheid.
7. **Zijn we erin geslaagd eventuele onevenwichtigheden aan te pakken?** Stellen moeten mogelijk rollen heronderhandelen als één partner meer schulden inbrengt of aanzienlijk meer verdient — soms moet de hoogste verdiener meer verantwoordelijkheid nemen voor gedeelde doelen.

Vrouwen in Midden-Carrière

Formatieve toets:

- Quiz: Waar/onwaar over gedeeld eigendom en huwelijksfinanciën.

Van samen budgetteren tot langetermijnplanning: inzicht in financieel beheer binnen het huwelijk is essentieel voor het bouwen van een stabiele en succesvolle toekomst samen. Dus, delen jullie de lasten of verdubbelen jullie de problemen? Door de volgende quiz in te vullen, kom je erachter.

De volgende 5 stellingen vereisen aparte antwoorden van jou en je partner. Omcirkel Waar of Onwaar.

- Ik hou ervan de controle te hebben over mijn geld en beheer het liever zelf.
 - Jij: Waar/Onwaar
 - Je partner: Waar/Onwaar
- Ik heb mijn eigen financiële doelen waaraan ik niet verwacht dat mijn partner bijdraagt.
 - Jij: Waar/Onwaar
 - Je partner: Waar/Onwaar
- Ik vind het niet erg om geld te lenen als ik daarmee sneller kan krijgen wat ik wil.
 - Jij: Waar/Onwaar
 - Je partner: Waar/Onwaar
- Het is eerlijk om onze gezamenlijke uitgaven te delen, maar ik ben liever zelf verantwoordelijk voor mijn eigen geld.
 - Jij: Waar/Onwaar
 - Je partner: Waar/Onwaar
- Ik kan niet wachten om ons geld samen te voegen en samen te werken aan onze financiële doelen.
 - Jij: Waar/Onwaar
 - Je partner: Waar/Onwaar

De volgende 5 stellingen vereisen één gezamenlijk antwoord van jou en je partner. Omcirkel Waar of Onwaar.

- We voelen ons op ons gemak bij gesprekken over ons geld en onze financiële ambities als stel.
 - Waar of Onwaar
- We zijn nog individuen met onze eigen doelen en zijn nog niet klaar om ons geld samen te voegen.
 - Waar of Onwaar
- We dragen graag eerlijk bij aan ons leven samen, maar behouden verder liever financiële onafhankelijkheid.
 - Waar of Onwaar
- Het is logisch om ons geld samen te voegen, maar we willen ook wat persoonlijke ademruimte behouden.
 - Waar of Onwaar
- Het samenvoegen van ons geld zal helpen om sneller te bereiken wat we samen willen doen.
 - Waar of Onwaar

Bronnen

- **Rechtsbijstand voor familierecht**

The European e-Justice Portal: Legal aid

Het Europese e-Justitieportaal is bedoeld als een toekomstig elektronisch loket op het gebied van justitie. Als eerste stap streeft het ernaar je leven makkelijker te maken door informatie te bieden over rechtssystemen en de toegang tot recht in de hele EU te verbeteren, in 23 talen. Hieronder vind je informatie over hoe je in jouw land rechtsbijstand kunt aanvragen (e-justice.europa.eu).

Find a legal aid adviser or family mediator in the UK

Deze dienst van de Britse overheid kan je helpen een rechtsbijstandsadviseur te vinden in Engeland en Wales. Ze vragen naar je situatie en financiën om te bepalen of je in aanmerking komt voor rechtsbijstand (find-legal-advice.justice.gov.uk).

International family law

Het Duitse Bundesamt für Justiz biedt praktische hulp bij grensoverschrijdende juridische conflicten. De geboden bijstand omvat ondersteuning bij het indienen van alimentatievorderingen over grenzen heen (bundesjustizamt.de).

- **Tools voor gezamenlijke financiële planning**

Personal Finance for Couples: Managing Joint Finances

Of je nu net getrouwd bent of onlangs bent gaan samenwonen, nu is het moment om over geld te praten. Klinkt onromantisch? Geld is een veelvoorkomende bron van stress in relaties, en als het onbesproken blijft, kan het meer beïnvloeden dan alleen je portemonnee. Volg deze tips om je gezamenlijke financiën in een huwelijk of partnerschap te beheren (dfpi.ca.gov).

Financial Planning for Couples: How to Align Financial Goals

Dit is een kort en interessant artikel dat je door concrete stappen leidt om een solide financiële basis op te bouwen en je prioriteiten op elkaar af te stemmen. Zo zul je merken dat je, door open met elkaar te communiceren als stel en samen aan financiële doelen te werken, deze doelen sneller bereikt (lockwealthmanagement.com).

Budget planner tool

Deze gratis online tool helpt je je geld bij te houden en geeft suggesties om je financiën te verbeteren (moneyhelper.org.uk).

Bronnen

- Communicatie-tipladen

Good communication tip sheet

Dit korte maar bondige tiplad biedt je zes geweldige tips voor effectieve communicatie met je partner (relationships victoria.org.au).

Setting Boundaries worksheet

Het werkblad "Grenzen stellen" helpt je gezondere grenzen in je relatie te stellen door je te laten nadenken over verschillende belangrijke gebieden, waaronder: waarom grenzen belangrijk zijn; manieren om "nee" te zeggen tegen dingen; hoe je grenzen effectief maar respectvol stelt. Het werkblad bevat ook een praktijkgedeelte waarin je wordt gevraagd de exacte taal te delen die je zou gebruiken om een grens in verschillende scenario's te communiceren (therapistaid.com).

Relationship Tip Sheets

Relationships Australia WA heeft een reeks tips ontwikkeld om je te ondersteunen tijdens moeilijke momenten in je relatie. Het is een gratis bron die stellen ondersteunt bij het navigeren van belangrijke levensuitdagingen (relationships wa.org.au).

04

VROUWEN IN

LATE CARRIÈRE

www.fempower.finance

Vrouwen in Late Carrière

Introductie

De late carrière is een periode gekenmerkt door meer reflectie, verschuivende prioriteiten en voorbereiding op financiële transitie, zoals pensionering, veranderingen in de samenstelling van het huishouden, of mogelijke zorggerelateerde uitgaven. Voor veel vrouwen brengt deze fase een groter bewustzijn van financiële kwetsbaarheden die zich over decennia hebben opgebouwd, vooral als eerdere partnerschapsafspraken hun deelname aan besluitvorming beperkten of hun verdienvermogen verminderden.

Vrouwen die de late volwassenheid ingaan, kunnen te maken krijgen met verschillende cruciale uitdagingen: het herbeoordelen van de toereikendheid van hun pensioen, het navigeren van weduwschap of echtscheiding, het begrijpen van complexe financiële producten, en het beheren van gezamenlijke bezittingen die gedurende een leven zijn opgebouwd. Tegelijkertijd biedt deze fase kansen om financiële autonomie te heronderhandelen, juridische afspraken te verduidelijken en economische zekerheid voor het latere leven te waarborgen.

Leerdoelen:

- Herzie nalatenschapsplanning met een partner of zelfstandig.
- Navigeer weduwschap of alleen wonen met financiële duidelijkheid.
- Bescherm bezittingen en begrijp erfeniskwesties.
- Versterk autonomie na jaren van financiële onderlinge afhankelijkheid.

Vrouwen in de late carrière kunnen ook te maken krijgen met de ethische en praktische complexiteit van het financieel ondersteunen van volwassen kinderen of oudere ouders. Dergelijke verantwoordelijkheden kunnen de financiën van het partnerschap compliceren, vooral wanneer partners het oneens zijn over de verdeling van middelen of risicobereidheid.

Transparante communicatie wordt daarom essentieel om intergenerationele ondersteuning in balans te houden met persoonlijke zekerheid. Bovendien moeten stellen, naarmate het pensioen nadert, gezamenlijke beslissingen nemen over de verdeling van bezittingen, zorgplanning en langdurige zorgregelingen. Genderpatronen kunnen deze gesprekken nog steeds beïnvloeden; vrouwen aarzelen mogelijk om hun voorkeuren te uiten of financiële beslissingen ter discussie te stellen, uit gewoonte of vanwege emotionele overwegingen.

Empowerment in deze fase vereist het versterken van financiële geletterdheid, direct in gesprek gaan met adviseurs, en het bevestigen van het eigen recht om volledig deel te nemen aan het financiële beheer binnen het partnerschap.

Vrouwen in Late Carrière

Financiële zekerheid en gereedheid herbeoordelen

Financiële dynamiek in de late carrière onthult vaak de langetermijngevolgen van eerdere partnerschapspatronen. Voor vrouwen die carrièreonderbrekingen, parttime werk, of beperkte betrokkenheid bij financiële planning hebben ervaren, kan pensionering hiaten blootleggen in pensioenen, spaargeld of kennis.

Dit kan angst veroorzaken, vooral wanneer één partner van oudsher de financiële informatie beheerde, waardoor de ander afhankelijk werd van diens kennis en organisatiesystemen.

Deze fase heeft ook een belangrijke emotionele dimensie: het onder ogen zien van veroudering, afhankelijkheid en het mogelijke verlies van een partner verandert vaak de houding ten opzichte van financiële voorbereiding.

Tips

Belangrijke prioriteiten voor vrouwen in deze fase zijn onder meer:

- Pensioenrechten beoordelen en mogelijke tekorten identificeren, om te begrijpen of het verwachte inkomen voldoende zal zijn om de levenskosten te dekken en financiële onafhankelijkheid tijdens het pensioen te behouden.
- Zowel gedeelde als individuele bezittingen begrijpen, waaronder eigendom, spaargeld, beleggingen en aanspraken, zodat financieel eigendom en toegang duidelijk en transparant zijn.
- Je voorbereiden op de mogelijkheid van weduwschap of een lager huishoudinkomen, door na te denken over hoe financiën zelfstandig beheerd zouden worden en welke aanpassingen nodig kunnen zijn.
- Ervoor zorgen dat juridische documenten, zoals testamenten, eigendomsaktes en verzekeringspolissen, je persoonlijke belangen, huidige omstandigheden en toekomstplannen correct weerspiegelen.
- Vertrouwen opbouwen in het zelfstandig beheren van financiën indien nodig, waaronder vertrouwdheid met rekeningen, betalingen en financiële besluitvormingsprocessen.

Vrouwen in Late Carrière

Voorbereiden op financiële overgangen

De late carrière is een levensfase die wordt gekenmerkt door overgang en aanpassing. Pensionering, een lager of vast inkomen, gezondheidsveranderingen en een veranderende samenstelling van het huishouden vragen allemaal om doordachte financiële aanpassing.

Voor veel vrouwen brengt deze periode ook een groter bewustzijn van de langetermijngevolgen van eerdere financiële afspraken, vooral wanneer carrièreonderbrekingen, parttime werk, of beperkte betrokkenheid bij financiële planning de huidige omstandigheden hebben gevormd.

Het voorbereiden op deze overgangen omvat daarom niet alleen technische financiële planning, maar ook emotionele bereidheid om meer verantwoordelijkheid op je te nemen en vertrouwen te krijgen in het beheren van financiële zaken.

Vroege en weloverwogen voorbereiding vermindert onzekerheid, versterkt financiële autonomie en ondersteunt een zekerdere en zelfverzekerdere overgang naar pensionering.

Tips

Voorbereiding op overgangen in het latere leven omvat:

- De toereikendheid van je pensioen beoordelen en inkomenshiaten identificeren, om te bepalen of het verwachte pensioeninkomen aan de huidige en toekomstige levensbehoeften zal voldoen.
- Gedeelde en individuele bezittingen begrijpen, waaronder eigendom, spaargeld, beleggingen en aanspraken, zodat financieel eigendom en toegang duidelijk zijn.
- Plannen voor een lager of vast inkomen, en levensstijlverwachtingen dienovereenkomstig aanpassen om financiële houdbaarheid te waarborgen en stress te verminderen.
- Anticiperen op zorg- en langdurige zorgkosten, die met de leeftijd kunnen toenemen en vroege overweging in financiële planning vereisen.
- Actief deelnemen aan gesprekken over pensioenplanning, in plaats van beslissingen aan een partner over te laten, en waar nodig informatie of advies inwinnen.

Vrouwen in Late Carrière

Autonomie, weduwschap en financiële onafhankelijkheid

Veel vrouwen gaan de late volwassenheid in nadat ze voor het financiële beheer op een partner hebben vertrouwd, hetzij uit keuze, hetzij als gevolg van langdurige huishoudpatronen.

Hoewel deze afspraken in eerdere levensfasen goed kunnen hebben gewerkt, kunnen weduwschap, echtscheiding, ziekte of cognitieve achteruitgang deze dynamiek abrupt veranderen.

In dergelijke situaties kunnen vrouwen zich verantwoordelijk vinden voor het beheren van complexe financiële zaken met weinig eerdere ervaring, wat overweldigend en beangstigend kan zijn.

Het ontwikkelen van financiële autonomie in deze fase is daarom zowel een beschermende maatregel als een belangrijke bron van persoonlijke empowerment.

Financiële autonomie op latere leeftijd ondersteunt waardigheid, zekerheid en zelfvertrouwen, en stelt vrouwen in staat overgangen met meer veerkracht en controle te doorlopen.

Tips

Het opbouwen van gereedheid voor financiële onafhankelijkheid omvat:

- Leren zelf rekeningen, pensioenen en beleggingen te beheren, zodat financiële besluitvorming niet uitsluitend afhankelijk is van iemand anders.
- Weten waar belangrijke documenten worden bewaard en hoe je erbij kunt, waaronder bankgegevens, verzekeringspolissen, pensioenoverzichten en juridische documenten.
- Relaties opbouwen met financieel adviseurs of andere vertrouwde professionals, die begeleiding en ondersteuning kunnen bieden bij het beheren van onbekende of complexe financiële kwesties.
- Aanspraken, uitkeringen en wettelijke bescherming begrijpen, met name met betrekking tot pensioenen, zorg, erfenis en sociale zekerheid.
- Angst of schaamte overwinnen om financiële vragen te stellen, met de erkenning dat om verduidelijking vragen een noodzakelijke stap is naar vertrouwen en bekwaamheid.

Vrouwen in Late Carrière

Intergenerationele verantwoordelijkheden en grenzen

De late carrière gaat vaak gepaard met toenemende intergenerationele financiële verantwoordelijkheid.

Vrouwen ondersteunen mogelijk volwassen kinderen, dragen bij aan de opleiding of het levensonderhoud van kleinkinderen, of helpen oudere ouders met zorggerelateerde kosten.

Hoewel dergelijke vormen van steun getuigen van zorgzaamheid, solidariteit en sterke familiebanden, kunnen ze ook een aanzienlijke belasting vormen voor de persoonlijke financiële zekerheid.

Dit is met name het geval wanneer verwachtingen onuitgesproken blijven, grenzen onduidelijk zijn, of financiële steun voortdurend wordt in plaats van tijdelijk.

Zonder zorgvuldige overweging kunnen deze verantwoordelijkheden de langetermijnstabiliteit ondermijnen in een periode waarin financiële flexibiliteit mogelijk al is verminderd.

Het in balans houden van vrijgevigheid met zelfbescherming is essentieel om financiële veerkracht, autonomie en gemoedsrust op latere leeftijd te behouden.

Tips

Het effectief beheren van intergenerationele verantwoordelijkheden vereist:

- Verhelderen welk niveau van steun financieel houdbaar is, zodat hulp aan anderen de persoonlijke zekerheid of toekomstige behoeften niet in gevaar brengt.
- Verwachtingen openlijk bespreken binnen het partnerschap, zodat beslissingen over intergenerationele steun gedeeld en overeengekomen worden in plaats van aangenomen.
- Vermijd de druk om de behoeften van anderen boven je eigen langetermijnstabiliteit te stellen, met de erkenning dat zelfbescherming niet onverenigbaar is met zorgzaamheid.
- Emotionele factoren erkennen zoals schuldgevoel, verplichting of culturele verwachtingen, die financiële beslissingen kunnen beïnvloeden en het stellen van grenzen kunnen bemoeilijken.
- Samen plannen hoe en wanneer steun zal worden geboden, waaronder het vaststellen van grenzen, tijdsbestekken en voorwaarden waar passend.

Activiteiten

Checklist testament en nalatenschapsplanning

Je nalatenschap plannen is een van de liefste dingen die je kunt doen voor de mensen van wie je houdt.

Nalatenschapsplanning is het proces waarbij je belangrijke beslissingen over je zorg, bezittingen en financiën vastlegt, zodat deze worden uitgevoerd wanneer je wilsonbekwaam wordt of overlijdt. Er zijn veel belangrijke juridische documenten die je zou moeten overwegen als onderdeel van je nalatenschapsplan. Hieronder vind je een gedetailleerde lijst van deze documenten.

Checklist nalatenschapsplanning

Tien belangrijke documenten om je zaken op orde te krijgen

1. Testament

- ☐ Wijs een voogd aan voor minderjarige kinderen
- ☐ Wijs een verzorger aan voor je huisdieren
- ☐ Maak een lijst van al je persoonlijke bezittingen en bepaal welke personen/goede doelen elk bezit ontvangen
- ☐ Wijs een executeur aan om de bepalingen van je testament uit te voeren

2. Herroepelijke levende trust

- ☐ Maak een lijst van al je persoonlijke bezittingen en bepaal welke personen/goede doelen elk bezit ontvangen
- ☐ Breng je persoonlijke bezittingen onder in de trust
- ☐ Wijs een opvolgend beheerder aan om je trust te beheren na je overlijden

3. Begunstigdenaanwijzingen

- ☐ Wijs een begunstigde aan voor alle bezittingen buiten de nalatenschapsafwikkeling, waaronder:
- ☐ Pensioenrekeningen (lijfrente-/pensioenspaarrekeningen)
- ☐ Levensverzekeringsspolissen
- ☐ Pensioenen

4. Medische wilsverklaring

- ☐ Beschrijf je voorkeuren voor medische zorg in je levenstestament
- ☐ Wijs een zorgvertegenwoordiger aan om belangrijke medische beslissingen voor je te nemen via je medische volmacht

5. Financiële volmacht

- ☐ Kies een financieel gevolmachtigde om belangrijke financiële beslissingen voor je te nemen
- ☐ Als je wilt dat je gevolmachtigde namens jou aan goede doelen doneert, geef dan aan welke doelen en hoeveel ze moeten ontvangen

6. Verzekeringen / financiële info.

- ☐ Verzamel kopieën van je levens-, zorg-, auto- en woonverzekeringsdocumenten
- ☐ Maak een lijst van je financiële rekeningen en instellingen (bankrekeningen, hypotheek, leningen)

7. Identiteitsbewijzen

- ☐ Verzamel je identiteitsbewijzen:
- ☐ Identiteitskaart / burgerservicenummer
- ☐ Geboorte-, huwelijks- en echtscheidingsakten
- ☐ Huwelijksvoorwaarden

8. Eigendomsbewijzen en aktes

- ☐ Verzamel de eigendomsbewijzen en aktes van je woningen, voertuigen en onroerend goed. Controleer of de vermelde eigenaar juist is.
- ☐ Als je een trust hebt opgericht, zet dan de eigendomsakte van je bezit op naam van de trust

9. Digitale inloggegevens

- ☐ Overweeg een digitale executeur aan te wijzen in je testament
- ☐ Maak een lijst van al je digitale bezittingen: bank- en financiële rekeningen, sociale media en e-mail, streamingdiensten, digitale bestanden (foto's, documenten)

10. Uitvaartinstructies

- ☐ Maak een lijst van je uitvaartvoorkeuren:
- ☐ Begraven, crematie, enz.
- ☐ Welk type dienst je verkiest, passages die je voorgelezen wilt hebben
- ☐ Voorkeur voor goede doelen bij donaties; of je wel of geen bloemen wilt

Vrouwen in Late Carrière

Scenario: Pensioenplanning zonder partner

Een groeiend aantal vrouwen blijft alleenstaand op hun 40e en daarna, wat unieke uitdagingen creëert voor pensioenplanning. Alleenstaand zijn maakt financiële planning, en met name pensioenplanning, lastiger. Een getrouwd stel profiteert doorgaans van twee inkomensstromen tijdens hun werkzame jaren en twee inkomensbronnen tijdens het pensioen. Hoe kunnen alleenstaande vrouwen dan plannen voor hun pensioen en hun toekomst veiligstellen, vooral wanneer ze het einde van hun piekverdienjaren naderen?

Zoals vaak het geval is bij financiële planning, is tijd geld. Voorbereiding op pensionering moet vroeg beginnen, omdat je zoveel mogelijk tijd wilt hebben zodat samengestelde interest je spaargeld kan laten groeien. Naast tijd kan vooruitdenken echter ook een krachtig hulpmiddel zijn, en er zijn verschillende stappen om te overwegen die je kunnen helpen te plannen voor je pensioen, je financiële onafhankelijkheid te behouden en te blijven floreren.

1. **Stel je je toekomstige pensioen voor:** neem de tijd om je voor te stellen hoe je ideale pensioen eruitziet. Omvat het parttime werken of vrijwilligerswerk om sociale contacten te onderhouden? Zullen je uitgaven vergelijkbaar zijn met nu, of zullen ze stijgen of dalen? Omvat het een grote aankoop, zoals een tweede woning? Hoe zit het met jaarlijkse reisdoelen? Zijn er andere zaken die je zeker wilt en die in de berekeningen moeten worden meegenomen?
2. **Beoordeel je huidige financiële situatie:** om een pensioenplan effectief te laten zijn, moet je weten waar je financieel staat. Dit vereist dat je je huidige nettovermogen kent, inclusief de waarde van je verschillende bezittingen, hun bestemming, en eventuele financiële verplichtingen, zoals een hypotheek of andere schulden.
3. **Maximaliseer je pensioensparen:** bekijk je huidige levensstijl en identificeer manieren om agressiever te sparen voor je pensioenjaren. Naast het verminderen van je uitgaven, overweeg manieren om extra inkomen te genereren, zoals het maximaliseren van rentetarieven op spaarrekeningen of het starten van een nevenactiviteit op basis van je specifieke vaardigheden.
 - Jaarlijkse bijdragen
 - Sociale zekerheid / AOW
 - Extra spaargeld
4. **Anticipeer op toekomstige zorgkosten:** vrouwen hebben doorgaans een langere levensverwachting, wat vaak gepaard gaat met hogere zorgkosten op latere leeftijd — mogelijk inclusief dure specialisten en langdurige zorg. Omdat deze uitgaven spaargeld snel kunnen uitputten, is het belangrijk om pensioenstrategieën te overwegen om ze te helpen dekken.
 - Zorgspaarrekening
 - Verzekering voor langdurige zorg
5. **Leg je wensen vast met een nalatenschapsplan:** stel een nalatenschapsplan op om ervoor te zorgen dat je bezittingen en eigendommen worden verdeeld volgens jouw wensen.

Vrouwen in Late Carrière

Interview-stijl reflectie: "Wat ik heb geleerd van alleen mijn geld beheren."

Reflecteren op je financiën betekent dat je nauwkeuriger kijkt naar je uitgavenpatronen over een periode (maanden, jaren, decennia). Door objectief te kijken naar 'wat er is geweest', kun je zien wat voor jou heeft gewerkt en wat niet. Het evalueren van eerdere uitkomsten geeft je waardevolle inzichten die je kunnen helpen betere financiële beslissingen te nemen en je op een steviger financieel fundament te zetten voor de toekomst.

Hoe je financieel reflecteert

1. **Begrijp je gewoontes:** bekijk je geldbewegingen van het afgelopen jaar en de categorieën waar je geld naartoe ging, waaronder uitgaven, sparen, beleggen, lenen, belastingen en geld dat je hebt weggegeven (aan goede doelen, vrienden en familie). Vergelijk hoeveel je in elke categorie hebt uitgegeven. Waar je je geld aan uitgeeft, kan je prioriteiten en waarden onthullen, maar geeft ook aan of je uitgeeft met je 'hart of hoofd'. Om je gewoontes te begrijpen, vraag jezelf af: "Wat werkte wel en niet, en waarom?"
2. **Identificeer verbeterpunten:** op basis van wat je op bovenstaande vragen hebt geantwoord en waar je hebt vastgesteld dat het meeste van je geld naartoe gaat, kun je 2 of 3 veranderingen uitkiezen die je zou willen aanbrengen. Dit helpt je ook te zien waar je meer geld kunt besparen. Als je bijvoorbeeld naar je uitgaven kijkt en vaststelt dat je vaak uit eten gaat, maar dat ook doet als sociale gelegenheid/vermaak, overweeg dan vaker thuis te koken en in plaats van elkaar in een restaurant te ontmoeten, vrienden bij je thuis uit te nodigen om deze uitgave te verminderen.
3. **Breng de nodige veranderingen aan:** neem de tijd om te beslissen hoe je dit gaat doen. Weten wat je wilt veranderen, beperkt de opties voor hoe je het verandert. Vergeet niet realistische doelen te stellen en jezelf een tijdsbestek te geven om ze te bereiken. Wil je bijvoorbeeld meer geld sparen of schulden aflossen? Beide vereisen een plan, en je moet bekijken hoe dit in je budget past. Ontwikkel de gewoonte om zodra je betaald wordt automatisch geld over te maken naar een spaarrekening, zodat je naar dat doel toe kunt werken.

Formatieve toets

- Casestudy: Financiën navigeren na weduwschap

Situatie

Emily is een 59-jarige vrouw die haar echtgenoot verloor. Naast de emotionele uitdagingen waarmee ze werd geconfronteerd, kreeg Emily te maken met talloze financiële onzekerheden en beslissingen toen ze de rol van weduwe op zich nam. Omdat ze het belang van professionele begeleiding erkende, zocht ze de hulp van een financieel expert om haar te helpen dit nieuwe financiële landschap te navigeren en haar financiële toekomst veilig te stellen.

Oplossing

Hierdoor voelde Emily dat ze een veilige ruimte had om haar zorgen, angsten en ambities openlijk te uiten, wat hielp bij haar emotionele herstel. De financieel expert voerde een grondige beoordeling uit van Emily's financiële situatie, waarbij haar inkomen, bezittingen, schulden en bestaande financiële verplichtingen werden beoordeeld, en hielp haar haar financiële doelen en prioriteiten opnieuw te bepalen. De gesprekken draaiden om haar gewenste levensstijl en toekomstambities, met inachtneming van factoren zoals pensioenplanning, zorgkosten en mogelijke nalatenschapsplanning. Het proces pakte zowel directe behoeften als langetermijndoelen aan, en hielp Emily een uitgebreid financieel plan te kiezen en een budget te ontwikkelen dat rekening hield met haar nieuwe inkomen en uitgaven. Al snel voelde Emily dat ze weloverwogen beslissingen kon nemen over haar financiële middelen. Daarnaast ondersteunde de financieel expert Emily bij het herzien en actualiseren van haar nalatenschapsdocumenten. Dit omvatte haar testament, trusts en volmachten. Tijdens dit proces realiseerde Emily zich het belang van het beschermen van haar bezittingen, het bespreken van verzekeringsdekking en mogelijke overwegingen voor langdurige zorg.

Resultaat

Emily heeft een opmerkelijk gevoel van empowerment en stabiliteit ervaren in haar financiële reis als weduwe. De financiële begeleiding die ze kreeg, heeft haar in staat gesteld duidelijkheid te krijgen over haar financiële situatie en toekomstdoelen, en heeft haar het vermogen gegeven om weloverwogen beslissingen te nemen en de controle over haar financiële welzijn te nemen. Emily heeft nu een uitgebreid financieel plan dat haar directe behoeften aanpakt, waaronder het beheren van huishoudelijke uitgaven en schulden, terwijl ze ook op koers blijft om haar langetermijndoelen te bereiken, zoals pensioen- en nalatenschapsplanning. Met een duidelijk beeld van haar cashflow en een budget dat financiële zekerheid en gemoedsrust biedt, voelt Emily zich nu zelfverzekerder om verder te gaan. Al met al heeft Emily troost gevonden in de wetenschap dat haar financiële belangen grondig zijn geanalyseerd en dat haar wensen voor de toekomst zorgvuldig zijn overwogen. Dit heeft haar in staat gesteld zich aan te passen aan veranderende omstandigheden en nieuwe groeikansen te verkennen. Emily's vertrouwen in haar toekomst is vergroot doordat ze professionele ondersteuning kreeg tijdens deze stressvolle periode van haar leven.

Vrouwen in Late Carrière

Formatieve toets

- **Quiz: Welke juridische documenten heb jij op orde?**

Welke van de volgende documenten zou je georganiseerd en veilig moeten bewaren voor snelle en gemakkelijke raadpleging? Vink aan ✓

- Geldig identiteitsbewijs
- Geboorteakte
- Rijbewijs
- Identiteitskaart / burgerservicenummer
- Huwelijksakte
- Echtscheidingsdocumenten
- Overzicht van bankrekeningen en rekeninggegevens
- Pensioendocumenten
- Belastingaangiftes
- Spaarobligaties, aandelencertificaten of beleggingsrekeningen
- Overeenkomsten voor zakelijk partnerschap en bedrijfsvoering.
- Eigendomsaktes van alle bezittingen
- Voertuigdocumenten
- Documentatie van leningen en schulden, inclusief kredietrekeningen
- Een volmacht
- Toestemming om medische informatie vrij te geven
- Levenstestament (medische wilsverklaring)
- Persoonlijke medische geschiedenis
- Verzekeringspas
- Verzekeringspolis voor langdurige zorg
- Noodinformatieblad met een lijst van behandelend artsen en diagnoses
- Testament
- Trustdocumenten
- Levensverzekeringspolissen
- Brief met laatste instructies

Quiz

Hoeveel weet jij over testamenten en volmachten? Doe de quiz via onderstaande link:

thornecroftsolicitors.co.uk/blog/wills-lpa-quiz

- Gidsen voor nalatenschapsplanning

OVERZICHT VAN NALATENSCHAPSPLANNING

► TESTAMENT

Bepaalt hoe je onroerend goed en persoonlijke bezittingen na je overlijden moeten worden verdeeld. Het wijst een persoonlijke vertegenwoordiger aan om je laatste wensen uit te voeren.

► TRUSTS

Zowel een herroepelijke levende trust als een onherroepelijke trust kunnen deel uitmaken van je plan om bezittingen tijdens je leven en daarna te beheren en te beschermen.

► VOLMACHTEN

Wijst iemand aan om financiële beslissingen te nemen en financiële zaken te beheren als jij dat zelf niet kunt.

► MEDISCHE WILSVERKLARINGEN

Omvatten een medische volmacht en een levenstestament, waarmee aangewezen personen namens jou medische beslissingen kunnen nemen en je wensen over medische behandeling kunnen uiten.

► BEGUNSTIGDENAANWIJZINGEN

Zorgen ervoor dat de juiste begunstigde bezittingen ontvangt, zoals pensioenrekeningen, levensverzekeringspolissen en spaarrekeningen.

► VOOGDIJAANWIJZINGEN

Regelen voogdij voor minderjarige kinderen en afhankelijke personen.

► INTENTIEVERKLARING

Geeft instructies over hoe specifieke wensen moeten worden uitgevoerd.

- Gidsen voor nalatenschapsplanning

Estate Planning Essentials: 7 Key Steps

Praten over het levenseinde en wat er met je bezittingen gebeurt, is nooit een makkelijk gesprek, zeker niet met familie. Maar dit soort planning is essentieel als je wilt voorkomen dat het een moeilijk proces wordt voor de mensen van wie je houdt, en om ervoor te zorgen dat jouw wensen worden gerespecteerd. Hier is een korte checklist van *Morgan Stanley* om je te helpen het proces te vereenvoudigen (morganstanley.com).

International Estate Planning Guides

Hieronder vind je een gids voor internationale nalatenschapsplanning van de *International Bar Association*, met hoofdstukken over meer dan veertig landen. Het materiaal is bedoeld als een praktische gids op hoog niveau voor mensen over de hele wereld (ibanet.org).

Guide to Estate Planning

Dit is een korte, maar zeer informatieve, geïllustreerde gids van V. Morris & K. Morris, over alles wat je moet weten over nalatenschapsplanning (disb.dc.gov).

- Erfbelastingcalculators

How to value an estate for Inheritance Tax and report its value

Dit is een stapsgewijze gids van de Britse overheid om je te helpen de waarde van een nalatenschap en de erfbelasting te schatten (gov.uk).

Inheritance Tax (IHT) Calculator Inheritance and gift tax rates

Deze calculator helpt je snel een inschatting te maken van je erfbelastingplicht, door de best mogelijke schatting van de waarde van je bezittingen in te vullen in elk van de vakjes van de calculator (sjp.co.uk).

Quick Chart: Inheritance and gift tax rates

Het onderstaande overzicht van PwC biedt een overzicht van erf- en schenkelastingtarieven wereldwijd (taxsummaries.pwc.com).

- **Ondersteuning bij financiële planning voor weduwschap**

Survivors' pensions and death grants

Wanneer iemand overlijdt, kunnen de nabestaanden recht hebben op een nabestaandenuitkering. De uitkeringen en de mogelijke ontvangers verschillen per EU-land. Dit rapport van de Europese Unie biedt informatie over enkele van de meest voorkomende uitkeringen waarop je als nabestaande aanspraak kunt maken ([europa.eu](https://europea.eu)).

Enhancing Financial Confidence Among Widows: The Role of Financial Professionals

Dit interessante artikel van J. Grable e.a. helpt je de ervaringen te begrijpen van mensen die tijdens hun weduwschap samenwerkten met gekwalificeerde financieel planners (financialplanningassociation.org).

The Widow's Foundation

The Widow's Foundation is een particulier gefinancierde, multidisciplinaire en meertalige organisatie die uitsluitend bestaat om weduwen te empoweren, te adviseren en te ondersteunen bij complexe juridische, financiële en zorggerelateerde uitdagingen tijdens het rouwproces (thewidowsfoundation.nl).

05

CONCLUSIE

www.fempower.finance

Conclusie

Partnerschapsfinanciën vormen een centrale dimensie van de economische autonomie van vrouwen gedurende hun hele leven. Of het nu gaat om de vroege, midden- of late volwassenheid, financiële regelingen weerspiegelen onderliggende gendernormen, emotionele dynamieken en structurele ongelijkheden. De financiële beslissingen die stellen nemen (van routinematige budgettering tot complexe langetermijnplanning) hebben gevolgen die verder reiken dan het huishouden en het bredere sociale en economische welzijn van vrouwen raken. Het begrijpen van deze dynamieken is daarom niet alleen essentieel voor financiële geletterdheid, maar ook voor bredere gendergelijkheid.

Zoals deze module laat zien, vraagt het onderhandelen over financiële rollen zowel technische kennis als relationele vaardigheden. Vrouwen ervaren vaak culturele, emotionele of psychologische belemmeringen die hun deelname aan financiële besluitvorming beperken. Denk hierbij aan geïnternaliseerde overtuigingen over competentie, angst voor conflict, of beperkte blootstelling aan financiële systemen. Het aanpakken van deze belemmeringen vraagt bewuste inspanning, ondersteunende communicatie en bewustzijn van hoe gedeelde financiële verantwoordelijkheden zich in de loop van de tijd ontwikkelen.

Een genderbewuste benadering van partnerschapsfinanciën laat zien dat billijkheid, in plaats van strikte gelijkheid, de financiële samenwerking zou moeten sturen. Financiële regelingen moeten rekening houden met verschillen in inkomen, onbetaalde arbeid, zorgverantwoordelijkheden en levenskansen. Wanneer stellen niet-financiële bijdragen erkennen en de langetermijngevolgen daarvan overwegen, leggen ze de basis voor billijkheid en gedeelde zekerheid.

Bovendien vereist de financiële empowerment van vrouwen inzicht in onderhandelingsmacht binnen het huishouden, wettelijke bescherming, pensioenstructuren en de risico's van onvoldoende betrokkenheid bij langetermijnplanning. Empowered vrouwen nemen actief deel aan financiële gesprekken, streven naar transparantie en zijn betrokken bij zowel gezamenlijke als autonome financiële besluitvorming.

Uiteindelijk zouden partnerschapsfinanciën de persoonlijke en economische ambities van beide partners niet moeten beperken, maar juist moeten ondersteunen. Door financiële geletterdheid te versterken, open communicatie te cultiveren en gegenderde dynamieken te herkennen, kunnen vrouwen hun veerkracht vergroten en een meer billijke financiële toekomst veiligstellen.

Reflectieve vragen:

- Hoe beïnvloeden culturele normen jouw verwachtingen rond partnerschapsfinanciën?
- Op welke manieren zouden financiële regelingen die jij “normaal” vindt, beïnvloed kunnen zijn door gegenderde aannames?
- Welke strategieën uit deze module zouden jouw financiële autonomie kunnen versterken?
- Hoe zou je financiële gesprekken binnen je huidige of toekomstige partnerschappen kunnen initiëren of verdiepen?

Volg onze reis

